

MUKTEDA ES-SADR'IN İKTİDAR YÜRÜYÜŞÜ

31.05.2018

Anadolu Ajansı (30 Mayıs 2018)

İSTANBUL -TAYLAN ÇÖKENOĞLU

Ailesinin ve özellikle babasının Irak'ta yürüttüğü siyasi ve sosyal faaliyetlerle oluşturduğu takipçi ağını tevarüs eden Mukteda es-Sadr, dünya kamuoyunda öncelikle ABD işgaline ve Geçici Hükümet Konseyine karşı sürdürdüğü sert muhalefet ve silahlı mücadeleyle tanındı. Sadr, Irak siyaseti içindeki tavrı, sert söylemleri ve sosyal tabanı ile kendisini diğer Şii gruplardan ayırttı, izlediği strateji ve siyasi dönüşümle de dikkatleri üzerine çekti. ABD'nin düşmanı ve İranın eski dostu Sadr, artık kendisini ABD'nin ve İranın ülkesindeki nüfuzunu kırmaya adanmış bir Irak milliyetçisi olarak görüyor. Son seçimleri, pragmatist bir manevrayla komünistler ve liberallerle oluşturduğu Sairun Koalisyonu ile ilk sırada tamamlayan Şii lider, yeni hükümetin kurulmasında yalnız Iraklıların iradesinin göz önünde bulundurulacağını altını çiziyor.

Baba Sadr'dan kalan miras

Saddam Hüseyin sonrası Irak siyasetine yön veren en önemli figürlerden biri haline gelen Mukteda es-Sadr, 1973 yılında Necefte dünyaya geldi. Sadrın babası Baas iktidarına karşı yürüttüğü muhalefetle tanınan ve 1999 yılında uğradığı suikast sonucunda hayatını kaybeden Ayetullah el-Uzma Muhammed Sadık es-Sadr'dır.[1] Muhammed Sadık es-Sadr Baas yönetimine karşı sessiz kalan Necefte, havzayı yöneten Ayetullah Ali Sistani'yi açıktan eleştiren ender Şii din adamlarındandı. Baba Sadr'ı diğer Şii liderlerden ayıran en önemli husus milliyetçi duruşu ve yoksul Şiiler arasında kazanmış olduğu popüleriteydi. Özellikle hutbelerinde ambargolar dolayısıyla Batıya yönelttiği sert eleştiriler ve yoksul Şii'lere yönelik yardımları, onun elit Şii din adamlarının söylemlerinden umduğunu bulamayan fakir Şii kesim arasındaki takipçilerini artırmıştı. Mukteda es-Sadr da hızla mobilize olabilecek sadık takipçi kitlesini babasından devralmıştı.

Kardeşlerinin de aynı suikastta babasıyla birlikte hayatlarını kaybetmesi, Mukteda es-Sadr'ı babasının siyasi ve dini tek mirasçısı haline getirmiştir. Bir dönem Saddam Hüseyin'in istihbarat görevlileri tarafından gözaltında tutulan ve zararsız olduğuna kanaat getirildiği söylenen Sadrın nüfuzu, Baas hükümetinin düşmesinden sonra, ailesine sadık kitlelerin sayesinde hızla artmaya başladı.[2] Saddam Hüseyin iktidarının düşmesinden memnurluk duyan Sadrın siyasi arenada dikkat çeken ilk tavrı ABD askerlerinin derhal Irakı terk etmesini istemesi ve işgale sessiz kalan Necef'i eleştirmek oldu.

Mehdi ordusu ve mezhepçilik

Takipçilerine sokak gösterileriyle ABD işgalini ve gayrimeşru olarak nitelediği Geçici Hükümet Konseyini protesto etmelerini salık veren Şii din adamı, bir sonraki aşamada Mehdi Ordusu adı verilen milisleriyle koalisyon güçlerine karşı silahlı çatışmaya girişmiş ve bu çatışmalar yaklaşık 4 yıl boyunca devam etmişti. Mukteda es-Sadrın işgal güçlerine karşı verdiği savaşta militarizmine süreklilik kazandıran en önemli unsur, Şii sembolizmini çatışma süreci boyunca hünerle kullanabilmesi olmuştu. Baas sonrası oluşan görece özgür ortamda, konuşmalarında Şiilikte sembolik önem arz eden Kerbela olayına ve şehadet geleneğine gönderme yapan Sadr, ABD Başkanı George W. Bushu ise sık sık Yezid ile karşılaştırmıştı. ABD askerlerinin karşı taarruzunda ise koalisyon güçlerinin saldıramayacağını düşünerek Şiiler için sembolik öneme sahip Kufe camiine çekilmişti. [3]

Fakat Sadrın ivme kazandırdığı Şii militarizminin olumsuz etkileri Irak Sünnileri üzerinde etkisini gösterdi. Hızla silahlanıp iktidar boşluğundan yararlanan Mehdi Ordusu unsurları Sünni bölgelere saldırarak, özellikle 2006 yılında Irakta Sünni-Şii çatışmalarının şiddetinin artmasına sebep olmuşlardı.

Geçiş dönemi ve İran

Mehdi Ordusu güçlerine saldırıp bu milisleri kontrol altına almaya çalışan Başbakan Nuri el-Maliki ve ABD askerlerinin ülkede kalmasından yana olan el-Hekim ailesiyle de ilişkileri kötüye giden, iç ve dış baskılara uzun süre dayanamayan Sadr, zorunlu olarak İrana sürgüne gitmeye karar vermişti. Bunda Sadrın ordusunun milis unsurlarının kanunsuz uygulamaları ve giderek artan şiddet ortamı da etkili olmuştu. Sadr, Mehdi Ordusuna çatışmalar boyunca destek veren İranın Kum şehrinde dini eğitimine devam edeceğini duyurmuş ve bu süre içinde Sadrcılar Hareketini yeniden yapılandırmaya odaklanmıştı. Tıpkı Lübnan Hizbullahı gibi, devlet tarafından sağlanamayan sosyal hizmetleri karşılaması, Sadrcı harekete duyulan sempatinin sürekliliğinin temel nedeniydi. 2011 yılında ABD askerlerinin çekilmesinden sonra Iraka dönecek olan Mukteda es-Sadr artık eleştirilerini devletin kötü yönetimine, işsizliğe, artan yolsuzluğa ve Tahranı da rahatsız edecek bir biçimde ülke içindeki İran nüfuzuna yöneltmeye başladı.

Aslına bakılırsa Mukteda es-Sadr zorunlu olarak İrana gidişinden önce de farklı yerlerde İranın Irakın içişlerine yönelik müdahaleciliğini eleştiriyordu. Fakat pragmatik davranan Sadr, İranı karşısına almak istememiş, Sadrın Mehdi Ordusu da aynı süreç içinde İrandan destek görmeye devam etmişti. İran da bu süreçte Sadr ile iyi geçinmeye gayret etmişti. Bunun temel nedeni Sadrın Iraktaki ABD varlığını istikrarsızlaştırması ve yine Şii din adamının sahip olduğu geniş halk tabanıydı. Özellikle Tahranın daha fazla güven duyduğu, İran-Irak savaşında İran safında savaşan Iraklı Bedir Tugayları halk nezdinde Sadrın sahip olduğu popüleriteye sahip olamadı. Ancak İran son kertede bağımsız davranan, asi görünen ve Bedir gibi Velayet-i Fakihe bağlılıklarını açıklamayan Sadrcıları güvenilir bulmadı. Keza Sadrcılar da sürekli dini liderlerinin Mukteda es-Sadr olduğunu yineliyorlardı. [4]

Iraka dönüş

2006 ve 2010da başbakanlığına destek verdiği Nuri el-Malikiyi istibdat ve yolsuzlukla suçlayan Sadr, Maliki tarafından mezhepçilikle suçlanıyordu. Sadr ise bu dönemde Iraklılık üst kimliğine vurgu yapıyor, hükümetin yönetim boşluğundan beceriyle yararlanıyordu. Sadr, 2013 yılında Anbarda Malikinın mezhep temelli politikalarını protesto etmek için toplanan Sünni Iraklılara dayanışma mesajları gönderiyor ve bu protestoları, Irakın Arap Baharı olarak nitelendiriyordu. Sadrın bu manevrası, geçmişte Mehdi Ordusunun Sünnilere karşı işlediği suçlarla arasına mesafe koymak olarak değerlendirilmiş ve Sadrın da ileriki dönemde protesto gösterileriyle taraftarlarını sokaklara çekeceği öngörülmüştü. [5]

2014 yılı geldiğinde DEAŞ ile savaşması için Barış Tugayları adlı milis grubu kuran Sadrın kumandanları, bu milis grubunun yalnız Şiilerin değil tüm Iraklıların koruyucusu olduğunu vurguluyorlardı. Keza Mukteda es-Sadrın Iraklılara hitaben yaptığı konuşmalarda da daha toleranslı, kapsayıcı ve mezhepler üstü bir üslup benimsediği görülmüyordu. Bununla birlikte, yönetim boşluğundan ve politik atmosferden yararlanan Sadr, Şii siyasi rakiplerine sert eleştiriler yöneltiyor ve taraftarlarını kısa zamanda rakipleri aleyhine mobilize edebiliyordu. Örneğin Sadrın çağrısı üzerine yolsuzluğu protesto etmek için toplanan Iraklılar parlamento, hükümet binaları ve elçiliklerin bulunduğu Bağdattaki Yeşil Bölgeyi işgal etmişti. Kitle tabanını genişleten Şii lider 2016 yılında düzenlediği hükümeti protesto mitingine en az 100 bin kişinin katılmasını sağlıyordu. Bütün bunlar, Sadrın genç ve asi bir milis liderinden, siyasi gelişmeleri titizlikle izleyen, siyasi mobilizasyon kabiliyetini geliştiren, pragmatist ve popüler bir siyasi lidere doğru dönüşümünün işaretleriydi.

İktidara yürüyüş

DEAŞa karşı kazanılan zaferden sonra düzenlenecek ilk seçimler öncesinde, Mukteda es-Sadr sürpriz bir manevrayla Irak Komünist Partisi ve diğer seküler siyasi oluşumlarla ortak bir koalisyon çatısı altında seçimlere gireceğini açıkladı. Sadrın komünist ve liberallerle koalisyon kurma kararı, Iraka geri dönüşünden itibaren yükseltmeye çalıştığı siyasette ulusalcılık trendinin en somut haliydi. Bu karar İslamcı çevrelerin ve özellikle eski dostu İranın tepkisini çekti. Sadrın gitgide kendisinden uzaklaştığını gören, 2003 yılından beri Irak üzerinde nüfuzunu artıran Tahran, memnuniyetsizliğini dini lider Ali Hamaneyin dış politika danışmanının sözleriyle dile getirdi. Ali Ekber Velayeti, Şubat ayındaki Irak ziyareti esnasında söz konusu koalisyonu kastederek Irakı hiçbir liberalin ve komünistin yönetmesine izin vermeyiz demişti.[6] Sadrın Muhammed Bin Salmanla görüşmesi ve takipçilerinin son dönemde ülkedeki İran etkisine ve özellikle Kasım Süleymaniye yönelik tepkileri, Tahranı rahatsız eden gelişmelerdi. Velayetinin demeciyle birlikte Tahran, seçim sonrası sürece müdahil olacağının işaretlerini veriyordu.

Mukteda es-Sadr kurduğu ittifakla siyasi risk alsa da, takipçilerine siyasal tercihlerini dini aidiyetler çerçevesinde yapmamaları çağrısında bulunuyordu. Sadrın seçim stratejisi esas itibariyle iki hattan ilerliyordu: İlki Irakın ABD ve İran etkisinden uzak, kendi kararlarını alabilen egemen bir devlet olması gerektiği; ikincisi ise devletin elektrik, su, eğitim, sağlık hizmetleri ve istihdam gibi temel hizmetleri karşılamamasına neden olan, yıllardır süregelen yolsuzluğun önlenmesiydi. Aslında Sadr bu süreci önceden sezmiş ve Iraka geri döndükten sonra, gerekli gördüğü durumlarda, hükümetlerin zaafalarını hedef alarak kitleleri mobilize etme gücünü kullanmayı bilmişti.

Komünistler ve liberallerle oluşturduğu Sairun Koalisyonu da Sadrın yıllar içinde olgunlaştırdığı hat üzerinde propaganda yaparak seçimlere girdi. Hareket böylelikle, Saddam Hüseyin zamanında sürgüne gidip ABD işgali sonrası İraka dönüp ülkeyi yöneten Şii siyasi elitin başarısızlıklarını hedef aldı ve bu statükodan umduğunu bulamayan seçmenlerin tercihinde ilk sıraya oturdu.

Sairunun seçimlerde 54 sandalye kazanarak elde ettiği sürpriz zafer özellikle İranı endişelendirmeye başladı ve ön seçim sonuçlarının gelmesinden sonra İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani alelacele Bağdata gitti. Süleymaninin hedefinin Sadrı ekarte etmek, İranın bölgedeki çıkarlarıyla uyumlu politikalar yürütecek Hadi el-Amirinin Fetih koalisyonunun ve Nuri el-Malikinın baskın olduğu bir hükümet kurulmasını sağlamak olduğu iddia edildi. Keza Süleymaninin kendisi de İran çıkarlarına karşı tehdit oluşturacak bir Şii blokun hükümet kurmasını kabul etmeyecek. Bu bizim kırmızı çizgimiz demişti. [7] Açıkçası bu sözler, Mukteda es-Sadrın seçimler sonrası attığı, kurulmasını arzuladığı koalisyonu tanımladığı tweette İran destekli Fetih koalisyonunun ve Nuri el-Malikinın adının geçmemesine verilen bir cevaptı.

Önce Ulusal Akıl Koalisyonu lideri Ammar el-Hekim ve ardından Başbakan Haydar el-İbadi görüşen es-Sadr, bu görüşmelerden ortak bir hükümet kurulması kararıyla ayrılırken Yeni hükümetin bu kez Bağdatta kurulacağını beyan etti. Sadrın bu sözleri İrana verilen bir mesaj olarak yorumlandı. Geriye dönersek 2010 ve 2014 seçimlerinden sonra, yeni hükümet görüşmelerinin son safhası, tarafların Tahranı ziyaretiyle şekillenmişti. Sadr aynı zamanda ortaklık kurmaya niyetli olmadığını beyan ettiği İran destekli Fetih koalisyonunun lideri Hadi el-Amiri ile de bir araya geldi ve açıklamasında yeni hükümetin kapsayıcı olacağını belirtti. Kulislerde ise Sadrın Amiriye, koalisyonda yer alabilmesi için, Fetih koalisyonu içindeki Haşdi Şabinin milis komutanlarının tasfiyesini şart koştuğu konuşuldu. Son olarak Vataniye koalisyonunun seküler lideri İyad Allavi ile görüşen ve koalisyon görüşmelerini tamamladığını açıklayan Sadrın bütün bu görüşmeler sonunda verdiği en önemli mesaj, hükümetin oluşumunda dış etkilere bağımsız Iraklıların iradesinin belirleyici olacağı ve hükümetin mezhepler üstü bir anlayışla kurulacak teknokratlar hükümeti olması gerektiği oldu.

Sonuç itibariyle, Mukteda es-Sadr ABD işgalinden günümüze dek Irak siyasetindeki belirleyici konumunu güçlendirdi. Bunda ailesinin Saddam Hüseyin döneminde diğer muhalif Şii siyasi aileler gibi Irakı terk etmeyip sosyal tabanlarını genişletmelerinin yanı sıra, Sadrın zaman içinde geliştirdiği siyasi manevralar da etkili oldu. Sadr uzun süredir yürüttüğü tutarlı stratejinin sonucunda seçimleri kazandı ve koalisyon görüşmelerini tamamladı. Bu süreçten sonra hükümette de belirleyici olacağı açık. Ancak Irak üzerinde nüfuz sahibi olan ABDnin ve İranın etkisini nasıl sınırlandıracağı, Irak halkını mezhep gruplaşmalarından ulusal bilince nasıl yönlendireceği ve içinde bulunacağı hükümetin Iraklıları ne denli memnun edeceği gibi soruların cevaplarını almak için vakit henüz erken görünüyor.

[Ortadoğunun toplumsal ve siyasal dönüşümü le modern Şii topluluklarda din-siyaset ilişkisi konularında çalışan Taylan Çökenoğlu, İRAM dış politika uzman yardımcısıdır]

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/mukteda-es-sadrin-iktidar-yuruyusu/1160768>